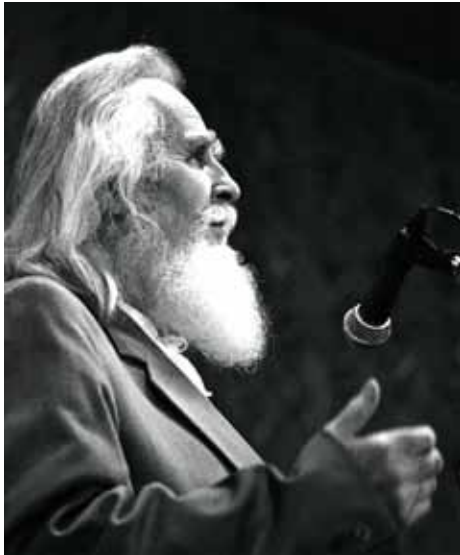

УДК 929(477)

М. О. БЕРДНИК*

СПОГАДИ ПРО БАТЬКА

О. П. Бердник, 1980-і рр.
Із родинного архіву Бердників.

Дуже важко писати спогади про власного батька. Занурюватися у хвили пам'яті, заново відчувати, переживати події минулих років. Укотре усвідомлювати, що більше ніхто не назве мене “доця-алхім” (я в дитинстві не вимовляла слово “ангел”), не погладить по голові. Складно ще й тому, що доведеться розповідати про речі, які суперечать загальноприйнятому трактуванню подій нашої недавньої історії, рядкам шкільних підручників.

Мої перші спогади – я на підлозі граюся біля ніг батька, який сидить у кріслі і пише, тримаючи на колінах друкарську машинку.

Часом відривається від роботи і гладить мене по голові. Чіткі спогади – приблизно з трирічного віку. Батько тоді організував разом із сестрою Олею та мою мамою кінну експедицію на Алтай – шукати Беловоддя, про яке йдеться в переказах старовірів. Взяли з собою і нас з двоюрідним братом-однолітком. Мене саджали на луку сідла попереду мами і прив'язували до її тіла, щоб від різкого руху коня чи якоїсь іншої несподіванки я не скотилася випадково в прірву. Правда, на Білуху вони сходили самі, залишивши нас на метеостанції. А ми спостерігали, як її вершина, схожа на цукрову голову, від розрядів блискавок перетворювалася то на сліпучо-білу, то на фіолетову.

З батьком і мамою я об'їздила, напевно, половину Радянського Союзу. Ми побували в горах Алтаю, Паміру, Тянь-Шаню, в пустелі Кара-Кум, у фортецях Сванетії і в Ечміадзіні. За день могли пересісти з шикарного “Ту” на “кукурудзник”, потім на вертоліт, а далі – або на полуторці, або на вісліюку. Одного разу в горах Паміру їхали в кузові полуторки. Вгорі – скелі, внизу – чотирикілометрова прірва. І раптом відчуваємо, що дорога “дихає”. Виявляється, ця ділянка була побудо-

* Бердник Мирослава Олександрівна – історик, публіцист.

Батьківська хата, с. Кийлів.
Із родинного архіву Бердників.

вана особливим способом – перевиті гілки і каміння між ними, чимось зверху залиті. І як приклад невдалого проходження ділянки – уламки декількох машин на дні прірви. А оскільки подітися було нікуди – адже машина розвернутися не могла, їхали так: батько, охопивши мене обома руками, поставив одну ногу на край борта кузова, щоб встигнути вистрибнути, якщо машина буде падати в прірву.

Мама з рюкзаком теж стояла біля краю борта. Так і проїхали небезпечну ділянку, а водій в цей час звично весело співав. Напевно, тому, що з раннього дитинства дуже багато подорожувала, я органічно володію двома мовами. З подружкою з гірського сванського селища або з хлопчиком, що подарував мені троянди на березі моря в Дубултах, ми могли порозумітися тільки по-російськи.

Одного разу батька сплутали з Фіделем Кастро. Це було в 1964 або 1965 році. Куба тоді була в усіх на вустах. Мій бородатий батько у береті і в одязі напіввійськового крою в молодості був вражаюче схожий на легендарного команданте. Ми приїхали в Рахів, і комусь здалося, що сюди прибув сам Фідель. Блискавично рознеслася чутка, зібралася юрба, і батька на руках понесли центральною вулицею. Коли ж виявилося, що це не Фідель Кастро, а сам Олесь Бердник, його потягли до книжкового магазину, і він кілька годин підписував людям книги.

Батько ніколи не був дивакуватим сільським проповідником-відлюдником, яким його нині змальовуються деякі газети. Він жив широко і красиво. Міг, коли мама запитала його, “що таке шеррі-бренді”, вранці сісти в московський літак і до вечора повернутися, щоб пригостити її цим напоєм. Міг за покликом вмираючого академіка Смирнова,

УССР
МИНИСТЕРСТВО ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ
Управление МГБ
А Р Ф В Киевской области
Учетно-ознакомительный отдел
ГВ при С.О. М.И.С. при С.О.С.
СЛЕД. ФОНД
ДЕЛО № 759/
62 ГОДУ
обвинению *Бердника Александра Павловича* по ст. 54-10, 1 ч. 2 ст. 62
р. 29 Октября 1919 г. в. однок. том
д. 22 Марта 1952 г. Том № 1
Всестороннее рассмотрение вступило в силу настоящего дела как незаконному возвращению и
Дорожное удостоверение в производстве отсутствует. Для а также выписки на проезд для выезда из страны МГБ, паспорт и другие документы не возвращаются.
делу должны быть приобщены копии
ОПАСНО: Присланы НКВД, Прокуратуры и НКВД СССР. Ссылка № 00359 от 10/11/52
М. *В. П. Бердник*
в архив *50697*

Анкета заарештованого
О. П. Бердника,
1949–1950 рр.
ГДА СБУ.

фічне судно, тричі плавав навколо світу. Коли почалася Перша світова війна, брав участь в будівництві стратегічного моста через Дніпро від родового села Кілова до Витачива. Ще я, приїжджаючи до бабусі на канікули, застала на Дніпрі протрухлі залишки паль. Дід Василь був соціал-демократом, поширював брошури, книги. Батько розповідав, що після революції він говорив: “Розхитували ми трон Миколи, а він впав і нас придушив”.

Коли завирувала громадянська війна, він у своїй хаті, що стояла на краю села, ховав геть-

автора російського перекладу “Махабхарати”, рвонуті через весь Союз в Ашхабад для останньої розмови. А міг і половину авторського гонорару за чергову книгу віддати нужденному колезі. На жаль, коли батько опинився в скрутному становищі, пам’ять і совість цих колег, схоже, роз’їла корозія.

Винниченко сказав, що історію України не можна читати без брому. Це стосується і багатьох українських родин. Катаклізми ХХ століття накладали свої мітки на кожне покоління.

Дід батька, Василь Олександрович, служив мічманом у військово-морському флоті царської Росії. Після військової служби найнявся на океаногра-

Комітет державної безпеки
Української РСР
КРИМІНАЛЬНА СПРАВА № 2
по обвинуваченню
БЕРДНИКА ОЛЕКСАНДРА ПАВЛОВИЧА
в скоєнні злочинів, передбачених ст. 62 ч. 2
Кримінального кодексу УРСР і ст. 70 ч. 2
Кримінального кодексу РРФСР.
Почато 6 березня 1979 року
Закінчено 22 березня 1979 року
Ара. *67358* томів
Архів *67358* г.
Здано в архів *67358* г.
68061 ФП

Анкета заарештованого
О. П. Бердника, 1979 р.
ГДА СБУ.

О. П. Бердник серед юних читачів. 1960-і рр.
 Із родинного архіву Бердників.

манців від петлюрівців, петлюрівців – від богунців, євреїв – від петлюрівців, денікінців – від чекістів. Це зіграло свою роль у 20-му році, коли його заарештували чекісти. Єврейська громада Київської області збрала гроші, з Києва приїхали єврейські адвокати, які заявляли: “Василь Олександрович справжня людина! Врятував від смерті десяток наших!”. І зуміли визволити його з ЧК.

Діда відпустили і вже не чіпали. Зате зачепили дочку Марію. Вона працювала в Києві на залізниці. Хтось написав в ЧК донос, що вона не хто інший, як знаменита Маруся – отаманша загону, що входить у з’єднання Зеленого. Вдень, мовляв, працює на залізниці, а вночі зі своїми хлопцями їздить по селах і вішає комуністів та активістів. Слідчий погрожував, кричав: “Признавайся, сука!” Потім повів у підвал, поритий слідами куль і забризканий кров’ю. Поставив біля стінки ... Куля просвистіла біля вуха, вибивши шматочок цегли. Опритомніла вона від цебра холодної води, слідчий же похмуро сказав: “Ти або небачена авантюристка, або безневинна дитина ...” Через місяць її відпустили з сивим пасмом у косі і жовтим листком паперу, в якому було написано: “Громадянка (ім’ярек) звинувачувалася в бандитській діяльності анонімом. Органи ЧК провели уважне дізнання, яке виявило повну безпідставність клепау. Звинувачення з неї знято з повною реабілітацією”. І підпис: “Фелікс Дзержинський”. Цей папірець зберігався в сім’ї батька до арешту. Сусіди ж не повірили. Я через п’ятдесят років чула від сусідки, коли бабуся проганяла з нашої грядки її курей, крики: “Бандитки! Бандитка!”. Через багато десятиліть ця історія повернула-

О. П. Бердник. "Сонця і скелі". Пап., акварель, пензель.
З фондів ЦДАМЛМ України.

чув крики, прокльони, постріли. Сховавшись за деревами, побачив страшну картину. Петлюрівці оточили групу беззбройних гетьманців і змушували їх роздягтися. Ті падали на коліна і благали: "Хлопці, та ми ж і ви – за Україну. Ми ж рідна кров! Хлопці, що ж ви робите?" Хлопці ж у відповідь виматюкалися і прошили тих кулеметними чергами ...

Дід покликав односельчан, вбитих гетьманців поховали у

Г. Маликов. Обкладинка до твору О. Бердника.
Із фондів ЦДАМЛМ України.

ся до мене "зіпсованим телефоном". Років десять тому я приїхала в село Витачів до церкви, яку побудував батько за проектом Тараса Шевченка. У цих місцях і отаманував Зелений. Біля церкви зустріла старезного діда, який розповідав, що Олесь Бердник – син отамана Зеленого, хоча батько народився через багато років після його загибелі.

Після звільнення бабуся Марія повернулася додому і вийшла заміж за сусідського сина Павла. Спогади діда теж дають уявлення про ті грізні, братовбивчі часи. Одного разу він ішов із Воронькова (село під Борисполем) в Кілов. Недалеко від села по-

С. Періх та
О. П. Бердник,
1990-і рр.
*Із родинного архіву
Бердників.*

братській могилі. Він її показував – могила існувала доти, поки по ній не проклали асфальтову дорогу. Ця абсурдна братовбивча війна пояснює багато подій на історичному терені України ХХ століття. Що змушувало людей вбивати, зраджувати, брата піднімати руку на брата, сина писати донос на батька, матір під час голоду з’їдати власну дитину? Хіба можна все пояснити тільки злою волею Леніна або Сталіна, тим, що “система змусила”?

Під час голоду тридцять третього домівками стали ходити неможлики, забираючи все. Сусідка Оксана була вагітна, і коли до неї прийшли, сховала маленький вузлик пшоно під спідницю і сіла на нього. Учасниця ревізійної групи (до речі, її родичка) це помітила, назвала її “контрреволюційним елементом” і висмикнула вузлик. Навіть представник “верху” змилювався, хотів пшоно залишити, але родичка була неблаганна – вузлик забрала, а вже зварену в печі кашу, розбивши горщик, втоптувала в бруд по всьому подвір’ю. Невже її Сталін і “москалі” змушували робити це?!

Незадовго до початку війни батько екстерном закінчив школу, вступив до геологічного технікуму в Києві. Але вибухнула війна, довелося забирати документи і повертатися в село. Батько розповідав про безсилу лють, яку відчував він і його ровесники, бачачи безладну втечу наших військ. Якось до них у двір зайшли кілька льотчиків, один із них – молодий красивий генерал. Вони спалили свою форму і попросили цивільний одяг, щоб легше було пробиратися до своїх. А батько все у нього допитувався: “Чому, чому так сталося? Чи повернуться наші?” Той відповів: “Не треба пустопорожніх слів. Життя покаже, чому ста-

Село Витачів
Київської області,
урочиста хода.
Середина 1990-х рр.
*Із родинного архіву
Бердників.*

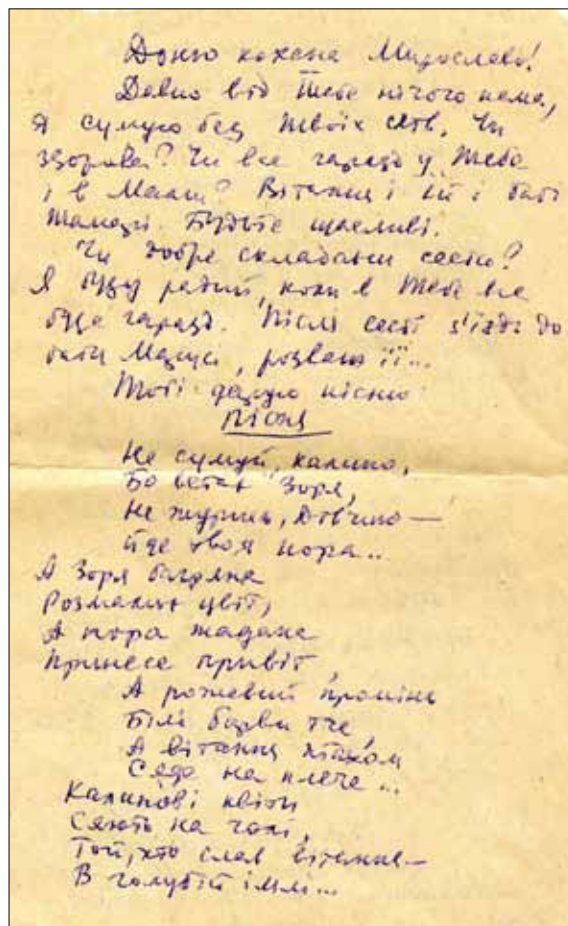

лася ця катастрофа. А наші повернуться, вір в це!” Через кілька днів дійшла чутка, що льотчики прорвалися до своїх, але їх командир загинув. Цю історію я розповідала в одному інтерв’ю і наскільки я була вражена, коли мені написав чоловік, подякував мені за останню вісточку про свого батька, який виявився загиблим командиром цих льотчиків, про останні години якого йому розповіли пілоти, що вижили.

Кілька днів тривало безвладдя. Голова колгоспу втік, правління не було, телефонних дзвінків із району – теж. І люди за кілька годин розтягли все колгоспне майно по домівках. Але раділи вони недовго. За кілька днів приїхали німці, все зрозуміли і лаконічно пояснили: “Колгоспне добро повернути туди, де воно лежало. Доблесні німці звільнили українських селян від жидо-більшовицького рабства, але не від обов’язку працювати. Було колективне господарство, а буде суспільне і вільна праця на благо німецької армії. Все повернути”.

Через кілька годин принесли більше, ніж експропріювали.

Наприкінці 1943 року, коли наші війська звільнили Київщину, сімнадцятирічним добровольцем батько пішов воювати. Був сапером, як скупю про це згадував – “повзав поруч зі смертю”. Поранення, шпиталь. Після Перемоги демобілізувався і повернувся до Києва. До 1949 року працював в Театрі імені Франка. У його біографіях часто пишуть, що перший раз був арештований за те, що “виступив з критикою політики Сталіна і Кагановича в галузі мистецтва”. Все було набагато простіше. Тоді в Радянському Союзі саме почалося “полювання на відьом” – боротьба з космополітизмом. У трудових колективах тут же почали масово знаходити своїх “космополітів”. Батько на відкритих партійних зборах в театрі виступив на захист свого колеги, артиста Добровольського. Відразу ж близько десяти “друзів” написали доноси. У підсумку – відома 58-я стаття, 10 років, і батько опинився в Печорлазі. Здійснив дві втечі, і спецтабірсуд “припаяв” ще 10 років. Під час хрущовської відлиги його реабілітували, і в 1956 році він повертається до Києва.

Лист О. П. Бердника до дочки Мирослави,
1980-і рр.

Із родинного архіву Бердників.

Влітку 1957 року відбуваються дві події – виходить перша книга “Поза часом і простором”, після якої Микола Бажан приймає його до Спілки письменників, і батько знайомиться з моєю майбутньою мамою. Історія їх зустрічі і кохання описана в його книзі “Хто ти?” (він часто використовував автобіографічні фрагменти у своїх романах). Батько зустрів красуню Кармен, що йде зі зйомок фільму на заняття в Інститут театрального мистецтва. Закохався з першого погляду, тут же освідчився, але бабуся, а точніше її подруги, вже нагледіли для неї “блискучу партію”, а не якогось “задрипанця”.

Батько на наступний день її ... викрав. Зустрів біля інституту, запропо-

нував кинути все і їхати з ним, якщо любить. Мама не роздумувала ні секунди. Вони поїхали в рідне село до батьків батька, а бабуся розшукувала втікачку два місяці через всесоюзний розшук. Одружившись, вони повернулися, покаялися, але бабуся довго не могла йому вибачити цього викрадення. Хоча пізніше, коли почалися переслідування батька, важко було знайти відданішого захисника, ніж вона.

Шістдесяті – початок сімдесятих – період бурхливого творчого успіху. У рік виходили 1–2 книги, подорожі, численні виступи. Сьогоднішнім “володарям дум” важко собі уявити, що відбувалося на його виступах. Батько багато виступав – у найбільших концертних залах Києва, в студентських аудиторіях, піонерських таборах. Зали були не просто заповнені – люди стояли в проходах, “висіли” на підвіконнях, сиділи один у одного на плечах. Він говорив про долі Людства і Землі, про трансформацію Духа і призначення Розуму у Всесвіті.

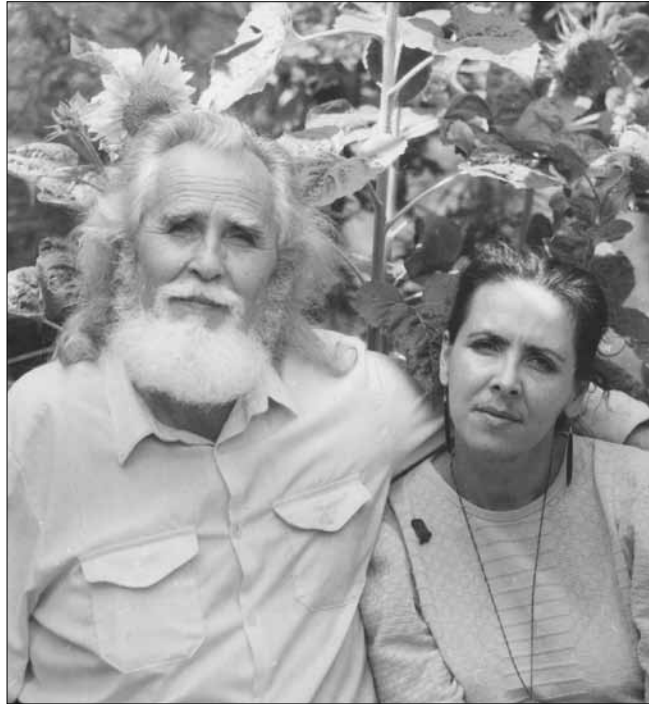
Але, на жаль, поруч із кожним Моцартом ходить безліч Сальєрі. У наших українських умовах найкращим способом “прислужитися” колезі було звинуватити його в “українському націоналізмі”. Поки першим секретарем ЦК КПУ був Петро Шелест, він відкидав усі наклепи, заявляючи, що йому не потрібен український Солженіцин. Але коли після книги “Україно наша Радянська” його забрали “на підвищення” до Москви, почалося цькування батька.

Спочатку в “Літературній Україні” та інших республіканських газетах, потім і в центральних. Надійшла заборона на виступи, з бібліотек вилучили всі його книги. Я пам’ятаю, як у дворі моєї школи директор (до речі, викладач української літератури і теща письменника Валерія Шевчука) палила багаття з книг батька, які до цього стояли на чільному місці в шкільному музеї.

У газеті ЦК КПУ “Радянська Україна” з’явилася стаття “Олесь Бердник продався ЦРУ за червоний светр”. Цікава історія появи цього матеріалу. На Заході дуже зацікавилися творчістю батька, і до Києва приїхала з Мюнхена перекладачка Ганна-Галя Горбач, за сумісництвом співробітниця радіо “Свобода”. Зустрілася з батьком для розмови про співпрацю. Вони розмовляли на схилах Дніпра в Ботанічному саду, і раптом пані Ганна, послизнувшись, стала падати з обриву. Вона вхопилася за батька і при цьому порвала йому куртку. Через деякий час на Україні опинився її син і запропонував компенсувати зіпсовану матір’ю річ светром (якраз червоним, таким, як розірвана куртка), але батько, розсміявшись, відмовився. А через два дні з’явилась стаття. Для мене досі залишається таємницею: якщо батько і німецька громадянка у відлюдному місці розмовляли тільки вдвох, то хто повідомив про розмову “компетентним органам”?

І ще приклад з життя батька – прямо протилежний. Коли його вже виключили зі Спілки письменників, він звернувся до письменницького пленуму з листом, який через кілька днів прозвучав на західних радіохвилях. Батька відразу ж викликали в КДБ і вимагали пояснити, “навіщо він передав лист на Захід”. Він здивувався, спростував це, оскільки його примірник зберігався у нього, і сказав: “Раз я не передавав, то передало або письменницьке керівництво, або ви”.

Так на прикладі долі моєї родини стає зрозумілим, як Захід і певні сили в СРСР грали в пінг-понг долями людей, найбільш талановитих, пасіонарних, небайдужих, заганяючи їх на стежку дисидентства. Люди замість того, щоб займатися творчістю, наукою, починали писати листи протесту, всякі “хроніки сучасності”, Захід широкими мазками малював образ “імперії зла”, п’яте управління КДБ показувало свою потрібність і зображувало бурхливу діяльність, поступово готуючи фундамент для перебудови.

О. П. Бердник
з дочкою Мирославою
1990-і рр.
*Із родинного архіву
Бердників.*

Перший обшук у нашій квартирі стався 18 квітня 1973 року. За п'ять хвилин до восьмої ранку постукали у двері, і на моє запитання “Хто там?” відповіла двірничка, що збирає гроші на похорон. Вдерлося шестеро чи семеро чоловіків, коли ж я спробувала прошмигнути в ванну, мене міцно вхопили, розірвавши при цьому нічну сорочку. На мій крик вискочив зі своєї кімнати батько – йому відразу ж показали постанову про проведення обшуку і запропонували “добровільно видати документи антирадянського і наклепницького змісту”.

Після 20-годинного обшуку вилучили роботу Івана Дзюби “Інтернаціоналізм чи русифікація?”, в якій той закликав партійне керівництво повернутися до принципів ленінської національної політики; давні пропозиції батька Хрущову про створення на Алтаї екополісів – освітніх та наукових центрів нового типу; роботу “Альтернативна еволюція”, відправлену в UNEP – Комісію з екологічної безпеки при ООН, а також друкарську машинку.

Вже після роботи в архіві СБУ з документами, мені стало відомо про фатальний вплив показань Івана Дзюби на долю нашої родини. Коли я, після свого запиту, отримала дозвіл на ознайомлення зі справою батька, мені порадили насамперед звернути увагу на так звані “первинні документи”. Виявилось, що таким первинним документом була кримінальна справа Івана Дзюби, де він називає прізвища багатьох осіб, яким давав для ознайомлення свою роботу “Інтернаціоналізм чи русифікація?”.

О. П. Бердник серед учасників Кубанського народного хору, 1990-і рр.
Із родинного архіву Бердників.

Варто зазначити, що я дружила з онуком письменника Івана Сенченка та історика Олени Станіславівни Компан, у яких збиралася літературна і наукова інтелігенція, обговорювала багато питань суспільного життя столиці, і, природно, після арешту Дзюби і все, пов'язане з цією темою. Людей насамперед уразило те, що цей документ кілька років вільно, не ховаючись, обговорювали, тому що знали, що він в якості офіційного документа надійшов для розгляду в ЦК КПУ. Тому арешт Дзюби і наступні події стали для всіх потрясінням. Виявилося, що незадовго до цього з відповідними коментарями ця робота була прочитана закордонними “голосами” і опублікована в бандерівській пресі. До речі, в одному із зарубіжних бандерівських видань – молодіжному журналі “Авангард” тоді працював юний Роман Зварич.

У слідчій справі батька є постанова – після свідчень Івана Дзюби про те, що він у 1965 році давав батькові для ознайомлення свою роботу “Інтернаціоналізм чи русифікація?”, – про виділення матеріалів із кримінальної справи Івана Дзюби і “в оперативний відділ КДБ для перевірки”. Саме на підставі цього у нас було зроблено перший обшук, після якого батько написав скаргу в ЦК, що в нього забрали робочий інструмент для друкування книг.

Через кілька днів батька викликали в КДБ, де йому на підставі Указу Президії Верховної Ради СРСР від 25 грудня 1972 року “Про застосування органами державної безпеки застереження як заходу профілактичного впливу” було оголошено офіційне застереження про недопустимість подібних антирадянських дій (тобто скарг на те, що у нього вилучили робочий інструмент) і що подібні дії в подальшому будуть

О. П. Бердник під час Першого собору духовної України 1990 р.

Із родинного архіву Бердників.

кваліфікуватися як такі, що загрожують безпеці держави і зможуть призвести до кримінальної відповідальності.

Нещодавно інтернет-видання “Ревізор” надрукувало протокол допиту Дзюби від 19 жовтня 1972 року співробітниками прокуратури (цю обставину хочу особливо підкреслити) і КДБ, коли він з власної ініціативи називає багато прізвищ людей, яким давав на ознайомлення свою роботу, у тому числі й Олесь Бердника. Зрозуміло які наслідки це мало для них...

Незабаром після того, як батька після свідчень Івана Дзюби взяло в лещата КДБ, відбувся пленум Спілки письменників України, на якому батька виключили зі Спілки письменників. Виключили за “космічну хохломанію”, за “попівщину”, за те, “що пише, що через 200 років буде існувати Україна”, – йшлося про

роман “Зоряний Корсар”, головний герой якого в складі першої експедиції об’єднаного людства як представник Союзу Радянських Комуністичних Республік перед польотом в іншу галактику піднімається на Говерлу, щоб покласти квіти до пам’ятника України-Матері.

Зараз кажуть, що це організував Василь Козаченко на замовлення КДБ. Але виключали ж батька на пленумі Спілки письменників України, і всі присутні голосували одноголосно. Тобто синедріон творчих особистостей засудив свого колегу і передав прокуратору для розп’яття. Тоді батько в знак протесту голодував 60 днів. Секретар партійної письменницької організації направив з письменницької поліклініки лікаря для психіатричного обстеження з метою подальшого направлення батька на примусове лікування в спецпсихлікарнях (ну не може нормальний письменник протестувати проти підлості своїх колег!). Лікар (її звали Ніна Всеволодівна) написала висновок, що батько абсолютно

здоровий і сказала: “Швидко, поки я не доїхала до роботи, зареєструйте цей висновок в районному психдиспансері”. Уявлення цієї жінки про совість і честь розходилися з письменницькими, хоча вона і поплатилася за свою мужність роботою.

Батька виключили зі Спілки письменників, але він ще залишався членом Літфонду. Через деякий час його побачив у письменницькому магазині “Сяйво” один, нині покійний, письменник, котрого намагаються зобразити мало не совістю українського народу за роман, який після виходу був негативно оцінений в ЦК. Що тут почалося! Він поставив ультиматум: “Або ви виключаєте цього антирадянщика з Літфонду, або – з Літфонду виходжу я”. На наступний день батька виключили і з Літфонду. Через кілька років, вже після арешту, батькові показували доноси на нього деяких колег.

Деякі “інженери людських душ” примудряються служити будь-якому режиму, отримуючи всі можливі нагороди й використовуючи при цьому державну машину для розправи над своїми талановітшими побратимами.

У монографіях, шкільному підручнику дочки написано, що 9 листопада 1976 року Микола Руденко, Олесь Бердник, Оксана Мешко, Левко Лук’яненко і ще кілька людей створили Гельсінську групу на заклик “прогресивної московської громадськості”. Я, напевно, один з небагатьох, до того ж незацікавлених свідків створення групи, який може розповісти, як це було насправді.

Пам’ятаю здивування, навіть потрясіння батька, який, слухаючи “брехунець” – свою “Спідолу”, раптом дізнався, що він, для кого найважливішими були питання звільнення людського Духу, гармонізації людини і розірваної біосфери Землі, створив політичну організацію. Коли його друг Микола Данилович Руденко повернувся з Москви, куди їздив для зустрічі з Сахаровим з приводу своєї економічної роботи “Енергія прогресу”, батько зажадав пояснень.

Микола Данилович сказав, що в Москві “хлопці” (Сахаров, Григоренко, Щаранський та інші) запропонували створити в Україні групу для втілення в життя Гельсінських домовленостей і попросили назвати тих, хто, на його думку, не відмовиться взяти участь. Тут же була скликана прес-конференція та Микола Данилович заявив західним журналістам про створення Української гельсінської групи.

Благородні наміри мають притягальну силу, і згодом ніхто з названих не відмовився підписати Декларацію про створення УГГ. До речі, членам УГГ було делеговано право підписувати документи від імені всієї групи, тому так різьчече відрізняються за змістом і стилістикою документи, написані, наприклад, батьком, Оксаною Мешко або Лук’яненком.

Цікава подробиця: 9 листопада прозвучало тільки повідомлення про створення УГГ, ще не всі майбутні члени групи знали про свою

О. П. Бердник з В. Литвином
1990-і рр.

*Із родинного архіву
Бердників.*

участь в ній і не встигли підписати декларацію. Але вже 12 листопада було озвучено звернення Московської гельсінської групи (Боннер, Гінзбург, Щаранський, Орлов та інші) із закликом до світової громадськості “виступити на захист Української Групи”, оскільки існує “небезпека застосування кримінальних заходів щодо цієї Групи ...”

Батько відразу побачив, що їх використовують, але білці, посадженій в колесо, вибратися майже неможливо. Він писав: “Я підготував десь 16 документів – до прокуратури, ООН (зокрема, на захист Миколи Даниловича Руденка). А через деякий час написав “Маніфест української правозахисної групи”, який містив пропозиції до світової громадськості. Але коли я поїхав до Москви, Григоренко продемонстрував мені цей документ з резолюцією Сахарова: “Не хватало нам еще помогать этим экстремистам-украинцам. Я категорически против. Андрей Сахаров”...

Після цього випадку я зрозумів, що до російських правозахисних груп треба ставитись обережно. Більше того, коли я від імені нашої групи виступив з пропозицією скликати у Віфлеємі, в Ізраїлі, Собор Божої Матері і Дитини – ця ідея не дістала підтримки. Хоч ми доводили, що маємо себе проявити не лише як критики, але й конструктивні діячі...

У Петра Григоренка були сльози на очах. Він казав: “Як бойовий генерал я не знаю ідеї, величнішої за цю. Повністю її підтримую”. А за кілька днів він мені надсилає листа: “Дорогой Олесь! Посольство США отказалось передать твой материал, а у нас денег нет...” Коротше кажучи, я усвідомив: нас просто використовують. Ми лише інструмент, завдяки якому західні спецслужби роблять свої справи. Вони й тоді не вельми переймались нашим прагненням до незалежності” (“Чернігівські відомості”, 23.04.93 г.).

Батько зумів через туристів передати документи своїм друзям в Канаді і США, і вони розгорнули діяльність з підготовки у Віфлеємі

Собору Матері та Дитини з тим, щоб звернутися до урядів усіх країн з вимогою від імені матерів Землі про загальне і повне роззброєння. Були розіслані запрошення різним державним діячам, Папі Римському. Але невдовзі зателефонувала подруга батька з Торонто Ніна Мудрик-Мріц, що займалася організацією Собору, і з розпачем повідомила, що почалися погрози від американських військових кіл і тому вся організаційна робота припинена.

Цікаво: коли переправленням документів до Москви займався батько – все минало гладко. Коли ж Оксана Мешко, її кур'єрів чомусь, як правило, знімали відразу за хутором Михайлівським, і за цим виникали масові обшуки у членів групи. Я жодним чином не хочу звинуватити її в “стукацтві”, мабуть, у неї, як і в багатьох інших, існувала прихована ідея-фікс, що чим більше людей сяде, тим більше уваги громадськості буде прикуто до України.

Арешт, суд, роки очікування батька. Після повернення він знову пише книги, поновлюється в Спілці письменників, вірніше, його приймають як “молодого” письменника. І головне дітище – створення Української духовної республіки. Розвиваючи ідеї Сковороди про горню республіку духу, батько хотів показати, що є інші шляхи для контактів між народами, ніж тисячолітні дороги війни та обману.

16 грудня 1989 р. була створена Українська духовна республіка – вільна асоціація, братство українців у всьому світі, яке базується на духовній та культурній консолідації над політичними, соціальними, ідеологічними та конфесійними відмінностями, стверджує пріоритет культурних, духовних, наукових цінностей цивілізації. Батько мріяв про створення духовних республік братніх народів. Ідея захопила багатьох.

Вступали вчені, артисти, письменники, ставали колективними членами підприємства та колгоспи, був створений постійний прес-центр при газеті “Молодь України”, яка виходила семисоттисячним накладом. Траплялися, правда, і неприємності.

На батька вийшов перший секретар ЦК ЛКСМУ Анатолій Матвієнко і запропонував, поки не завершена реєстрація організації, скористатися одним із рахунків комсомолу. Він погодився, в газетах було опубліковано рахунок, почали надходити пожертвування. Батько гонорар від чергової книги перевів на цей рахунок, жертвував всі гонорари за публікації, я збирала під час його виступів пожертвування і потім несла в ощадкасу, тисячі людей надсилали копії квитанцій про грошові перекази.

Але, коли УДР зареєстрували і батько захотів з тимчасового комсомольського рахунку перевести гроші на рахунок УДР, Анатолій Сергійович заявив, що на рахунку всього близько 300 рублів. Мабуть, з тих пір у нього і збереглася любов до риторики про духовне відродження та національну самосвідомість.

Під час Другого
собору Української Духовної Республіки.
Трахтемирів, 1991 р.
Із родинного архіву Бердників.

16–22 липня 1990 року в Коломиї було проведено Всесвітній собор духовної України. На ньому були присутні понад 100 000 делегатів. Величезну організаційну та фінансову підтримку в його проведенні надав керівник коломийської агрофірми “Прут”, а згодом Івано-Франківський губернатор Михайло Вишиванюк, якого захопили ідеї батька. Надавалася підтримка культурним діячам України. Серед них: Ніна Матвієнко, Валентина Степова, група “Кому вниз”, дует Моїсеєнко і Данильця, “Камерата” і багато інших. Пропагувалися ідеї об’єднання людства на основі любові, гармонії, спільної відповідальності за долю Землі. Але тут надійшла пропозиція, від якої, як прийнято говори-

ти, “не можна відмовитися”: допомога в створенні представництв УДР у всіх країнах, де проживають українці; батько стає довічним номінальним керівником, всебічна фінансова підтримка, але ... центральний офіс повинен знаходитися в Нью-Йорку.

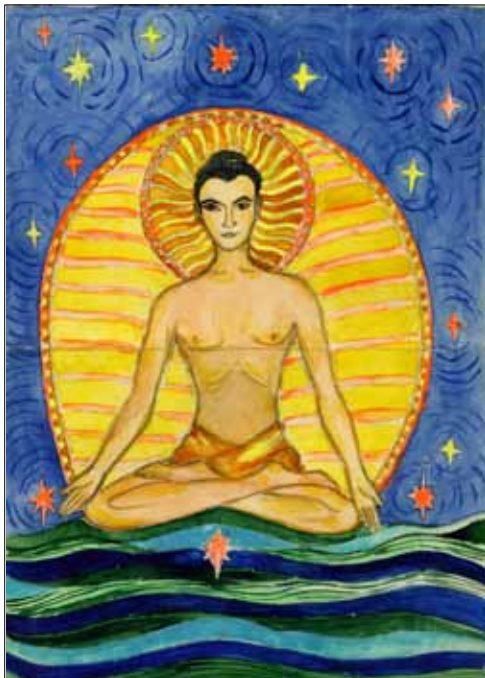
Батько відмовився. І знову почалося цькування. Спочатку в західній пресі, потім підключилися і з України. Звичайно, тим, хто уявляє собі “розбудову духовності” тільки під патронатом американських покровителів, навряд чи могли сподобатися жорсткі оцінки батьком того, що відбувається в Україні: “Любов до України тільки декларувалася, її у наших чиновників – не густо. І зараз ми опинилися на гігантській купі світового сміття. Тим більше, понадіялися на західні демократії, мовляв, вони нам допоможуть. Насправді ж Захід зацікавлений, аби Україна, Росія, Беларусь, Казахстан були економічно слабкими, залежними сировинними придатками. Я роблю висновок, що зараз Україна як організм знаходиться в стані клінічної смерті. Тобто, надія є. Але, щоб серце запрацювало, потрібні сильні реаніматори... Відновлюють козацтво, чіпляють дерев’яні шаблі, булавами обвішуються. Проте насправді це – містифікація, карикатура на козацтво. Перед Україною є вибір: стати нацією творців або руйнаторів. Зараз фактично ми руйна-

тори. Не треба брати за взірць США. Необхідно розраховувати на власні сили. Маємо певну кількість енергетики – інтелектуальної, сільськогосподарської, промислової – давайте використовувати її на благо народу” (“Чернігівські відомості”, 23.04.93 г.).

Під час похорону батька люди побачили вгорі журавлиний ключ. Коли тіло опускали в землю, птахи над могилою перешикувалися, ніби приймаючи в свою вервечку його душу, і полетіли до рідних місць гніздувань, на схід. А нам залишається сподіватися, що ідеї батька про братерство Духовних Республік вільних народів, об’єднаних любов’ю і взаєморозумінням, коли-небудь стануть реальністю.

О. Бердник. Портрет дочки
Мирослави.
Із родинного архіву Бердників.

О. П. Бердник. Малюнок із листа
до дочки Мирослави.
Із родинного архіву Бердників.